

Тема 8. Спортивні нагороди як об'єкт правового регулювання

Відповідно до статті 6 Закону України «Про фізичну культуру

і спорт» від 24.12.1993 центральний орган виконавчої влади, що

забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту визначає систему спортивних відзнак і нагород.

П.п. 17 п. 4 Положення про Міністерство молоді та спорту України

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від

2 липня 2014 р. № 220 серед інших завдань Міністерства перед

Див.: Коритько Д.Г. Нагородна практика в Україні: юридичний аналіз основних

понять // Форум права. – 2010. – № 3. – С. 206–215. – С. 209. 2

Див.: Нырков В.В. Поощрения и наказания как средство реализации правовой

политики // Правовая политика и правовая жизнь. – 2001. – № 3. – С. 193–202.165

бачає встановлення переліку спортивних нагород для переможців

і рекордсменів всеукраїнських спортивних змагань. При цьому Положення про єдину спортивну класифікацію України, затверджене

Наказом Міністерства молоді та спорту України 11.10.2013 № 582

встановлює систему спортивних звань та розрядів, які також за

своїми ознаками можуть бути віднесені до спортивних нагород, які

узагальнюючи можна назвати відомчими спортивними нагородами.

При цьому Законом України «Про державні нагороди України»

від 16.03.2000 встановлений перелік державних нагород України,

які відповідно до статті першої цього закону є вищою формою

відзначення громадян за видатні заслуги у розвитку економіки,

науки, культури, соціальної сфери, захисті Вітчизни, охороні конституційних прав і свобод людини, державному будівництві та громадській діяльності, за інші заслуги перед Україною, а відповідно

можуть надаватися в тому числі за певні високі спортивні досягнення, але при цьому не є вузькоспеціалізованими спортивними

нагородами, адже підставою їх надання можуть бути досягнення

і в інших сферах. Єдиною з цього переліку державних нагород

максимально наближеною до сфери фізичної культури та спорту

може бути визнане почесне звання «Заслужений працівник фізичної культури і спорту України», яке відповідно до Положення

«Про почесні звання України», затвердженого Указом Президента

України від 29.06.2001 надається фахівцям і організаторам фізкультурно-спортивного руху, видатним ученим, тренерам, викладачам

фізкультурно-оздоровчих та спортивних навчальних закладів та

іншим працівникам фізичної культури і спорту, спортсменам за

досягнення високих результатів у міжнародних спортивних змаганнях, вагомій заслугі в підготовці національних спортивних

кадрів.

Таким чином, відповідно до зазначеного, на даний час в державі

склалася відповідна система спортивних нагород, основними рівнями якої можуть бути визнані:

Рівень державних нагород. На цьому рівні спеціалізованою для

сфери спорту нагородою є почесне звання «Заслужений працівник

фізичної культури і спорту України». Своєрідність рівня в першу

чергу полягає в тому що, нагородження здійснюється не організатором змагань, а суб'єктом владних повноважень, відбувається від

імені держави. Відповідно до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про держ-166

жавні нагороди України» нагородження державними нагородами

провадиться указом Президента України. Таке нагородження має

відповідати всім вимогам нагородного процесу, що регламентує

процедуру присвоєння державних нагород України. До цього рівня

також можна віднести нагороди іноземних держав, яких відповідно

до ч. 4 ст. 5 Закону України «Про державні нагороди України»

можуть удостоєні громадяни України.

Рівень відомчих спортивних нагород. Серед яких виділяються

спортивні звання: заслужений тренер України, заслужений майстер спорту України, майстер спорту України міжнародного класу

(гросмейстер України – для шахів, шашок), майстер спорту України

та спортивні розряди: кандидат у майстри спорту України, перший розряд, другий розряд, третій розряд, перший юнацький розряд, другий юнацький розряд, третій юнацький розряд. Особливістю цього рівня спортивних нагород є те, що нагородження ними відбувається відповідно до виду нагород здійснюється відповідно до Розділів IV

та VII Положення про єдину спортивну класифікацію України, затвердженого Наказом Міністерства молоді та спорту України 11.10.2013 № 582:

– спортивні звання – наказом Мінмолодьспорту України;

– спортивний розряд «Кандидат у майстри спорту України»

та перший спортивний розряд – наказом структурного підрозділу

з фізичної культури та спорту обласних та Київської міської державної адміністрації (у разі потреби за рішенням, структурного

підрозділу з фізичної культури та спорту обласних та Київської

міської державної адміністрації, повноваження на присвоєння спортивного розряду «Кандидат у майстри спорту України» та першого

спортивного розряду може бути надано структурному підрозділу з

фізичної культури та спорту виконавчого органу органу місцевого

самоврядування в містах обласного значення);

– другий розряд, третій розряд – структурним підрозділом

з фізичної культури і спорту районної державної адміністрації,

виконавчого органу органу місцевого самоврядування в містах

обласного значення;

– перший, другий та третій юнацькі спортивні розряди – в

олімпійських та неолімпійських видах спорту – закладами фізичної

культури і спорту, статутними документами яких передбачений

розвиток відповідних видів спорту; у видах спорту інвалідів – 167

регіональними центрами з фізичної культури і спорту інвалідів

«Інваспорт».

Положенням про єдину спортивну класифікацію України,

затвердженим Наказом Міністерства молоді та спорту України

11.10.2013 № 582 також передбачаються умови надання, опис форми

нагород цього рівня, опис нагородних документів.

Нагороди спортивних змагань та конкурсів всіх видів. Серед

нагород цього рівня можна виділити спортивні нагороди міжнародних змагань, спортивні нагороди всеукраїнських спортивних

змагань, інші спортивні нагороди.

Серед спортивних нагород можна виділити перехідні (які вручається по черзі, тим хто виграв у спортивному змаганні) та неперехідні нагороди (залишаються у переможця назавжди). Деякі

спортивні нагороди можуть зберегтися у переможця до визначення переможця наступних змагань, деякі – зберігаються весь

час в організатора змагань. Так до 2006 року головний кубок

Чемпіонату світу з футболу передавався країні, що перемогла

в турнірі, і вона зберігала трофей у себе до фінального жеребкування Чемпіонату світу ФІФА. Тепер, за діючими правилами

ФІФА, трофей не передається на зберігання переможцям, з 2016

року він зберігається в Музеї світового футболу ФІФА в Цюриху

і виставляється тільки під час Трофі-туру, на фінальному жеребкуванні Чемпіонату світу та під час фінального матчу турніру

та нагородження.

Тобто по суті спортсмен, нагороджений неперехідною спортивною нагородою набуває на її зовнішню форму (медаль, знак,

тощо) право власності. У випадку перехідної нагороди – переможець у змаганнях лише або може певний проміжок часу зберігати

нагородний символ, або, навіть, лише тільки певний час потримати

його в руках, що само по собі вже є символом нагородження. Так

того самого головного кубку Чемпіонату світу з футболу можуть

торкатися лише чемпіони світу та голови держав.

В якості об'єкта правовідносин спортивні нагороди мають певні

особливості правового режиму, який може проявлятися в низці

аспектів:

1. У зв'язку із ознакою рідкості та функцією естетичності зовнішня форма спортивної нагороди здебільшого втілюється в індивідуально-визначених речах, які «мають лише їм властиві ознаки, 168

що дозволяють відмежувати їх від усіх інших речей (схожих і не схожих на них)»¹

.

2. Зовнішня форма спортивної нагороди здебільшого є річчю рухомою. При цьому процедура нагородження, передбачає певну

реєстраційну процедуру щодо нагород, що знаходяться в обігу, яка в залежності від виду спортивних нагород може здійснюватися

на різних рівнях та супроводжуватися видачею нагородних документів та записом у реєстри нагород певного рівня

3. Зовнішня форма спортивних нагород здебільшого втілюється в речах, які вільно перебувають в цивільному обороті. При

цьому передача символу спортивної нагороди (її зовнішньої форми)

від нагородженого спортсмена іншому суб'єкту не передбачає переходу всіх інших благ, що пов'язані із нагородою.

До того спортивні нагороди певного рівня також можуть передбачати особливості правового режиму. Так до обігу нагрудного

знаку до почесного звання «Заслужений працівник фізичної культури і спорту України», що є державною нагородою, відповідно до

Закону України «Про державні нагороди України» як і для інших

державних нагород встановлені певні обмеження, а саме: виготовлення орденів, медалей, нагрудних знаків до почесних звань

України, нагрудних знаків лауреатів державних премій України

і президентських відзнак, а також документів, що посвідчують

нагородження ними, здійснюється виключно Банкотно-монетним

двором Національного банку України. Особи, удостоєні державних

нагород, повинні дбайливо ставитися до їх схоронності. У разі втрати

нагород нагороджені зберігають свої права на них відповідно до закону. Нагородженому можуть бути видані дублікати нагороди або

документів про нагородження, якщо Комісією державних нагород та

геральдики буде визнано, що втрата державної нагороди сталася

внаслідок стихійного лиха, бойових дій або з інших причин, що не залежать від нагородженого. Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, нагороджені державними нагородами, або їх спадкоємці у разі виїзду за межі України мають право вивозити державні нагороди, а також документи про нагородження ними.

Вивіз державних нагород, право на які не підтверджено відповідними документами, забороняється. Вилучені правоохоронними і

1

Цивільне право України: Підручник: у 3 кн. Кн. 1 / За ред. Є.О. Харитонova, А.І. Дришлюка. – Одеса: Юридична література, 2005. – 528 с. – С. 374.169

органами доходів і зборів державні нагороди України в осіб, які незаконно ними володіють, передаються відповідним органам державної влади. Після смерті нагородженого, за наявності спадкоємців, державна нагорода залишається у сім'ї померлого. За згодою

спадкоємців державні нагороди можуть бути передані на тимчасове або постійне зберігання музеям. Державні нагороди передаються музеям на підставі рішення Комісії державних нагород та геральдики за наявності відповідного клопотання музейного закладу.

Передані музеям на постійне зберігання державні нагороди спадкоємцям померлого або нагородженого помертню не повертаються.

У разі відсутності у померлого нагородженого спадкоємців державні нагороди і документи про нагородження мають бути передані на зберігання державі.

До спортивних нагород з дорогоцінних металів, дорогоцінного

каміння а також таких, що становлять культурну та історичну цінність також можуть встановлюватися обмеження, щодо порядку їх

вивезення за межі України.

Щодо відомчих спортивних нагород (спортивних звань та розрядів) Розділом IX. Положення про єдину спортивну класифікацію

України, затвердженим Наказом Міністерства молоді та спорту

України 11.10.2013 № 582, що має назву «Порядок вручення, носіння

та зберігання нагрудного знака, посвідчень про спортивні звання

та спортивні розряди» по суті передбачено тільки те, що: особам,

яким присвоєно спортивне звання, вручаються посвідчення та нагрудний знак зразка, встановленого Мінмолодьспортом України, вручення посвідчень та відповідних нагрудних знаків «Заслужений тренер України», «Заслужений майстер спорту України», «Майстер спорту України міжнародного класу (Гросмейстер України)», «Майстер спорту України» здійснюється Мінмолодьспортом України,

порядок вручення нагрудних знаків та посвідчень про спортивні розряди визначається організаціями, які їх присвоюють. Отже, не дивлячись на назву розділу, вимоги щодо носіння та зберігання нагрудного знака, посвідчень про спортивні звання та спортивні розряди у Положенні не наводяться. Зазначену невідповідність, на нашу думку, можливо усунути, додавши відповідні пункти до зазначеного розділу, або змінивши назву розділу.

Щодо рівня нагород спортивних змагань та конкурсів всіх видів законодавець не встановлює загальних вимог щодо якостей та 170 обігу зазначених об'єктів, залишаючи їх на розсуд місцевого або локального нормативного регулювання. Вважаючи застосування до зазначеного виду відносин приватноправових засад регулювання цілком виправданим, загальною пропозицією в цьому аспекті

можна визначити законодавче встановлення самих загальних меж щодо зрозумілості рівня та виду змагань, спортивного досягнення, можливості використання символів та слів на нагороді, що надається спортсмену, та у відповідних нагородних документах.

4. З огляду на ознаки зовнішньої виразності, атрибутивності, символізму, рідкості спортивних нагород, можливості виконання ними естетичної функції, а в зв'язку із цим можливості їх специфічного дизайну спортивні нагороди можуть виступати в якості результатів інтелектуальної творчої діяльності, втілюючи особливості правового режиму об'єктів права інтелектуальної власності. Майже всі відомі кубки мають унікальні дизайни, на розробку окремих з них було витрачено багато часу та творчих зусиль.

5. Внутрішній зміст спортивної нагороди може виступати в якості невід'ємної характеристики його суб'єкта, безпосередньо впливати на здійснення ним особистих немайнових прав. У зв'язку із цим законодавством передбачені права та обов'язки спортсменів щодо нагородження їх спортивними нагородами, підстави позбавлення спортивних нагород. Так щодо відомчих спортивних нагород Положенням про єдину спортивну класифікацію України, затвердженим Наказом Міністерства молоді та спорту України 11.10.2013 № 582 передбачено, що спортсмени мають право брати участь у спортивних змаганнях згідно з правилами змагань та положеннями про спортивні змагання, мають право на присвоєння їм відповідних спортивних звань та спортивних розрядів за умови виконання кваліфікаційних норм та вимог Єдиної спортивної класифікації України, право отримувати документи, що засвідчують присвоєння або виконання спортивних звань і спортивних розрядів, при цьому спортсмени зобов'язані дотримуватись вимог законодавства України, Олімпійської, Паралімпійської хартій, Правил та Положень Міжнародного Дефлімпійського комітету та правил і регламенту міжнародних федерацій та всеукраїнських громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості, загальних положень спортивної етики у стосунках із суддями, обслуговуючим персоналом, іншими учасниками змагань, глядачами, вести і про-171 пагувати особистим прикладом здоровий спосіб життя, дотримуватися антидопінгових правил. Разом із цим Положенням передбачено, що спортсмен або тренер (тренер-викладач) позбавляються спортивного звання у разі виявлення недостовірної інформації в документах, які подавалися для присвоєння спортивного звання, або у разі довічної спортивної дискваліфікації спортсмена чи тренера (тренера-викладача).

Щодо почесного звання «Заслужений працівник фізичної культури і спорту України», то статтями 16, 17 Закону України «Про державні нагороди України» передбачено, що Позбавлення державних нагород може бути проведено Президентом України лише у разі засудження нагородженого за тяжкий злочин за поданням

суду у випадках, передбачених законом. Поновлення у правах на державні нагороди осіб, які були позбавлені цих нагород, здійснює

Президент України у випадках, передбачених законом. Після набрання чинності Указом Президента України про поновлення у

правах на державні нагороди нагородженому повертаються його нагороди і документи про нагородження.